

STUDENTLIV

Av biskop YNGVE BRILLIOTH

»SJUNGOM studentens lyckliga dar...» Det sägs om en rektor i en sydsvensk stad, att det han finner svårast att fördrå i sin gärning är tjutet efter studentexamen. Nog kunna de kakofonier, som vid dylika tillfällen gälla som sång, också för andra medborgare vara nog så prövosamma. Men för en och annan ligger kanske det prövosamma på ett annat plan än det musikaliska: han finner ordens innehåll svårsmält och osannfärdigt.

Romantiken kring studentexamen lär med hjälp av kungliga kommitterade vara ställd på avskrivning. Om de lyckas i sitt uppsåt, får framtiden utvisa. Här är avsikten icke att undersöka studentexamens berättigande, utan att försöka att ge ett bidrag till kännedomen om verkligheten i den svenske studentens liv av i dag, den verklighet, som också alltjämt är fördold av en del diskutabel romantik. Det kan måhända tillåtas en akademiker, som just avslutat en akademisk bana, vilken normalt skulle ha fortsatt under ännu nära två årtionden, att sammanfatta sin erfarenhet av den svenske studentens liv och villkor, en erfarenhet, som vunnits under tre årtiondens universitetsliv, i några kritiska anmärkningar. Men innan kritiken tar till orda, måste den föregås av ett ord av erkännande och tacksamhet. När jag ser tillbaka på den rad av akademiska fäder, som jag lärt känna som lärare, alltifrån den humanistiska sektionen i Uppsala vid slutet av seklets första årtionde, eller senare som äldre kolleger, framstår för mig en rad av forskare och lärde, inför vilken var och en måste böja sig med obetingad respekt. Som anstalter för vetenskaplig forskning och undervisning stå de svenska universiteten icke tillbaka för några främmande lärosäten. Det arbete, som vid dem utföres, är ytterst akttningsbjudande, särskilt om det jämföres med institutioner, som äro dem ofantligt överlägsna med hänsyn till antalet av lärare och studenter, och ännu mer i fråga om ekonomiska resurser. Men den kritik, jag skulle vilja framföra, kunde måhända sammanfattas i den förebråelsen, att våra universitet

alltför hänsynslöst låtit det teoretiska arbetets krav gå före livets. Deras berömmelse är betingad av deras begränsning.

Om någon tilläventyrs skulle göra gällande, att jag som teolog är mindre skickad att tala om studentens liv i allmänhet, vill jag svara, att också teologerna äro studenter — och bland dem har jag haft ett ganska stort studiematerial. Jag kan också tillägga, att jag under större delen av min egen studietid tillhörde filosofiska fakulteten, och att tre professorsår i Åbo och en viss primärkunskap om engelska universitetsförhållanden givit mig möjlighet till jämförelser. Som nationsinspektör har jag väl ock lärt något om studenternas villkor och problem inom andra fakulteter än den teologiska.

Det är av en viss vikt att understryka, att man endast på erfarenhetens väg kan vinna kunskap om studentens liv. De flesta litterära framställningar i ämnet ha blott ringa underlag i verklighetens värld. Där de bygga på faktiskt material, utgå de i regel icke från det normala utan från det mera tillfälliga. Själva den litterära framställningens villkor hänvisar den att söka efter konflikterna, efter tragiken eller den momentana, ofta dyrköpta livsstegringen. Stundom är den hopplöst förvirrad av sina egna synglas. Det gäller kanske i vidare utsträckning om litteraturens bild av verkligheten, att den med all sin ansträngda realism ger en vrågbild, just därför att den har för litet bruk för, eller är alltför okunnig om den prosaiska, relativt konfliktlösa vardagen. Den gaskiga studentromantik, som alltjämt färgar många äldre herres minnesbild av de akademiska ungdomsåren, och som fått sitt klassiska uttryck i studentsången, är djupt verklighetsfrämmande. Gaskigheten, festerna, livsberusningen, med eller utan alkoholiskt underlag, är det tillfälliga, ett ofta solkigt solstänk över den grå ytan. Det bör i rättvisans namn tilläggas, att de officiellt anordnade nations- och kårfesterna i stort sett, genom studenternas egna ansträngningar, på senare tid lyfts på ett högre plan och mer än förr präglas av hyfsning och värdighet. Men jag ville här våga påståendet, att det normala i studentens liv är icke den sällskapliga gaskigheten, utan ensamheten, vardagen och arbetet. Härom vet den gängse studentlivsskildringen föga, och den blir därför i grunden osannfärdig. Kanske är det icke heller för vågat att säga, att de verkliga höjdpunkterna i den normala studentens liv icke är de bullrande festerna, som för många nästan helt bortfalla, utan de dyrbara stunderna av stilla, intellektuell

upplysning och det stillsamma kamratlivets förtrolighet. För de allra flesta är högtidens, den stegrade livsglädjens, den frejdiga optimismens dagar blott alltför fåtaliga. Det mörka spöket i alltför många liv är det ekonomiska bekymret och framtidens ovisshet. Någon enstaka gång kan det hetsa sitt offer till att söka glömska i måttlöst överdåd. Då lura förförarne — den lilla skara av asociala individer, ofta med lastens märke, vilka endast studentmössan skyddar för att falla under kategorien lösdrivare, och som universitetet sakna medel att göra sig kvitt.

Min första förebråelse mot de svenska universitetens ledning — den riktar sig mer mot en tradition och ett system än mot några enskilda — är, att den för omsorgen om forskningens höga föremål glömt att tänka på studentens vardag. Eller med andra ord: den har för det rent vetenskapliga intresset glömt sitt ansvar för ungdomens allsidiga fostran. Då den gör gällande, att detta icke varit dess uppgift, måste detta betecknas som en undanflykt. Ingen mänsklig verksamhet, som kring sig samlar stora skaror av landets bästa ungdom, kan undandra sig ansvaret för denna ungdoms andliga och materiella välfärd. Det ges ett svar, som icke kan lika lätt avvisas: att medlen saknas. Men har man visat tillräcklig angelägenhet att påminna myndigheter och enskilda om behovet? Den djupaste orsaken ligger väl i den ensidiga överskattning av det rent teoretiska livet, som måhända är oskiljaktig från vetenskapsmannens verksamhet.

Satsen om universitets bristande omvårdnad kunde exemplifieras på tre områden: disciplinens, den ekonomiska omvårdnadens och den elementära handledningens.

Den akademiska jurisdiktionen hör det förgångna till. En disciplinär myndighet utövas väl av universitetsmyndigheterna, men den träder i funktion så gott som endast i extrema fall, då möjligheten till en fostrande tukt ofta redan försuttits. En övervakande tillsyn över studenternas leverne saknar den akademiska överheten, representerad av rektor och det mindre konsistoriet, nästan helt möjlighet att utöva. Den har med tiden blivit så gott som helt främmande för tanken, att något dylikt skäligen kunde begäras av densamma. Den tillsyn, som faktiskt förekommer, utövas av studentnationerna. Det är betecknande, att dessa till sitt ursprung äro studenternas egen skapelse, till en början motarbetad och slutligen motvilligt erkänd och reglerad av de akademiska fäderna. Det är också tydligt, att det övervakande, som kan ske

genom nationerna, särskilt deras kuratorer och seniorskollegier, över jämnåriga eller föga yngre kamrater, icke kan bli synnerligen effektiv. I Lund tillkommer studentkåren och Akademiska föreningen som betydelsefulla studentorganisationer i samverkan med nationerna, medan i Uppsala kåren som sådan knappast kommer i betraktande. Nationernas inspektorer, av dem själva valda bland universitetets professorer, äro en värdefull förbindelselänk mellan lärare och studenter. En nationsinspektör kan väl i regel räkna på nationens förtroende, och hans försök till positiva insatser för studenternas bästa mottagas ofta med rörande tacksamhet. Han skulle säkerligen kunna ha betydande möjligheter att genom personlig omvårdnad och förmaning utöva ett fostrande inflytande. Den, som just lämnat ett inspektorat, har anledning till vemodiga reflexioner över de möjligheter till sådan inverkan, som han försuttit. Men en professor är dock väsentligen tagen i anspråk av andra uppgifter. Undervisningen och den vetenskapliga forskningen ta lejonparten både av krafter och tid. Hans kunskap om studenternas förhållanden blir därför ofta alltför begränsad. Han är väsentligen beroende av studenternas egna meddelanden om sig själva eller sina kamrater. Och här kan en missriktad solidaritet ofta lägga hinder i vägen för den fulla uppriktigheten.

Det gängse felbedömandet av studentens villkor skall förvisso högljutt reagera mot varje tanke på någon slags effektiv akademisk *custodia morum*. Den akademiska friheten är sakrosankt, själva ordet har en betagande klang. Men ej sällan har den fått kasta ett försonande skimmer över tuktlösheten och överdådet. Den akademiska friheten har blivit en avgud, åt vilken under århundradena offrats floder av friskt gosseblod. Våra universitetsstäders fördolda krönika har mycket att förtälja om liv, som ödelagts, därför att den plötsliga frigjordheten från alla band stigit omogna ynglingar åt huvudet, eller genom en förförelse, som kunde undvikits, eller endast genom valhänt oförmåga att själv planera sitt arbete. Det kan förvisso aldrig bli fråga om att införa ett skolmässigt tvång. Fostran till frihetens rätta bruk kan aldrig ske utan risk för frihetens missbruk. Men vore det orimligt att kräva, att universiteten dock i någon mån besinnade sig på sin skyldighet att vara fostrande institutioner, och att inom deras organisation inrymdes någon plats för en verklig tillsyn över studenternas enskilda liv? Det kunde ske i form av ett uppdrag åt ett par yngre akademiska lärare eller äldre studenter. Dessa skulle

ha att arbeta i intim kontakt med studentkåren och nationerna. Om de rätta personerna valdes, skulle de sannolikt mötas med tacksamhet och förtroende. Deras uppgift skulle givetvis icke i första hand vara negativ eller fiskalisk. Framför allt skulle de ha att råda och föra till rätta.

Men härtill borde komma andra, mer positiva insatser i syfte att i studenternas liv införa kulturellt och andligen fostrande faktorer. De ansatser, som gjorts från deras egna led, skulle behöva stödjas och uppmuntras. Härvid får den fysiska utbildningen icke försummas. En tentator konfronteras under årens lopp med ett beklämmande antal fall av överansträngning och nervösa rubbningar. Han måste fråga sig, om icke dessa till stor del bero på en osund livsföring och frånvaro av regelbunden kroppsörelse. Idrotten har väl under de sista årtiondena vunnit avsevärd terräng bland studenterna. Men ännu är det långt ifrån, att den skulle ingå som ett normalt moment i flertalets liv. Det må vara tillåtet att erinra därom, att Lunds studenter alltjämt sakna ett tillfredsställande gymnastikhus — i ett klimat, där tillfällena till utomhusidrott under vintermånaderna äro begränsade till ett minimum.

Åtgärder för att lätta studenternas ekonomiska betryck ha ingalunda saknats. Främst har man att tänka på de stipendier, som tillkommit genom enskilda donationer. Det finns väl också statliga stipendier: de inrättades för Uppsalas vidkommande av Gustaf Adolf, i Lund av Karl XI. Deras belopp har genom myntvärdets fall sjunkit till en obetydlighet. Sedan 1600-talet har statsmakten knappast ägnat saken någon större uppmärksamhet, förrän den nuvarande ecklesiastikministern förra året tillkallade sakkunniga för att undersöka behovet av understöd åt studerande vid statsuniversitetet. Deras betänkande ger en mycket lärorik orientering över studenternas ekonomiska förhållanden. Det utmynnar i ett förslag, att årligen 300,000 kr. skulle anslås till stipendier åt studenter i Uppsala och Lund samt vid Karolinska institutet. Det handtag, som sålunda ställes i utsikt, är synnerligen tacknämligt. Det skulle ge en välbehövlig lättnad, men ingalunda lösa problemet i dess helhet. Visserligen uppgår det sammanlagda beloppet av de donerade stipendier, som årligen utdelas, till betydande summor. Under de senaste åren utbetalades ur stipendiefonderna i Uppsala 220,000 kr., i Lund 140,000 kr. — i båda fallen avgick dock en mindre del härav till livräntor, som stipulerats i donationerna. Studenternas sammanlagda levnadskostnader vid

vardera universitetet kan icke beräknas lägre än till ett par miljoner. Alltjämt äro de flesta hänvisade att låna medel till studier. Alltjämt gå de flesta ut till sin gärning med en skuldbörda, som ofta blir deras trogne ledsagare genom livet. Proportionen mellan studiekostnaden och den väntande inkomsten är i många fall orimlig. Ett ordnat creditsystem kan väl reglera, men icke avlyfta bördan. Här ha studenterna själva, i samverkan med de akademiska lärarne, gjort betydelsefulla insatser. De kreditkassor, som sålunda tillkommit, och som skötas med klokhet och omsorg, äro ett nytt och ganska vackert blad i den svenska fattigdomens historia.

Allmänheten, i den mån den över huvud taget har någon kännedom om dessa ting, har vant sig att ta den akademiska ungdomens skuldsättning som en självklar sak. Bankerna, som sällan torde göra förluster på studenternas papper, ha icke haft anledning att söka åstadkomma en ändring. Men för landets allmänna odling är det en mycket allvarlig sak, att den akademiskt bildade ungdomen — efter en stundom alltför lång studietid, ej sällan i onödan förlängd på grund av ekonomiska bekymmer — vid sitt inträde i det aktiva livet tynges av en börda, som måste verka förlamande på arbetshågen, minska möjligheterna till frivilliga insatser i kulturens tjänst och ytterligare försena och försvåra familjebildningen. En studiekommision av engelska akademiker, som under förra året besökte våra universitet, uttalade i sin reseberättelse, att de svenska studenternas nödtvungna skuldsättning knappast syntes värdig ett land, som annars visade så tydliga tecken på ekonomisk blomstring. I våra dagars väldiga statsbudget skulle ett anslag, icke på 300,000, utan på betydligt större belopp till stipendier åt studerande vid rikets samtliga universitet och högskolor mycket väl försvara sin plats. Det skulle innebära en ganska effektiv indirekt lönereglering för de lärda yrkena. Så långt som möjligt skulle därvid den verkliga begåvningen och driftigheten uppmuntras, utan alltför långt driven hänsyn till det ekonomiska behovet. Den som haft något att göra med granskningen av stipendiehandlingar vet, att det är en vansklighetsfull uppgift att gradera fattigdomen. Det är dock en försvinnande del av studenterna, vilkas fäder kunna ge dem direkt underhåll, utan mycket kännbara egna uppoffringar. Men i samma mån som ett statligt stipendiesystem gäve utrymme för en sund tävlan, skulle en mycket välgörande sporre till ökad ansträngning införas i studentlivet.

Men här är också ett fält för enskilda företag. Det finns få områden, där klokt disponerade gåvor skulle kunna medföra så stor välsignelse som detta. Man frågar sig med undran, varför det synes i så hög grad ha blivit bortglömt av våra donatorer. Det förefaller, som om det finnes andra kulturuppgifter inom universitetens värld, som kunna behöva stödjas, än den redan ganska rikt doterade naturvetenskapliga och medicinska forskningen. Jag vet knappast någon mer angelägen uppgift på detta område än en förbättring av studenternas levnadsförhållanden. Här kunna lärrika exempel hämtas från den anglosaxiska världen. Här ha visserligen i stor utsträckning universiteten själva tillkommit genom enskildas insatser. Men dessa ha alldeles särskilt inriktat sig på att förbättra studenternas yttre villkor. Jag tänker härvid icke i främsta rummet på de gamla engelska universiteten med deras colleges, där kostnaderna i regel ligga på en nivå, som för oss synes orimlig, utan främst på de skotska, de yngre engelska och de amerikanska universiteten, där man icke haft de gamla college-stiftelserna att bygga på, men där det varit en självklar sak att man borde så långt som möjligt genom studenthem, »hostels» och liknande stiftelser sörja för studenternas bostadsförhållanden. Ansatser i denna riktning ha väl icke saknats också hos oss. Uppsala har ett antal mindre studenthem, Lund har väl numera knappast mer än ett egentligt manligt studenthem, men har nyligen fått ett betydelsefullt och föredömligt tillskott i den nya studentskegården. I Uppsala ha nationerna omsider fått upp ögonen för detta behov. Men detta är blott enstaka ansatser. De akademiska myndigheterna ha över huvud icke ägnat denna sak någon uppmärksamhet. Det är beklämmande att betänka, hur mycket som här skulle kunnat åstadkommas genom en klok och framsynt omsorg, som satt in på ett tillräckligt tidigt stadium. Det skulle i varje fall varit rimligt, att något slag av inspektion och kontroll utövats över de bostäder, som uthyrdes till studenter. Den intensiva otrivsighet, som präglat det gammaldags studentrummet, har sin dryga andel i månet tragiskt studentöde. Att här åstadkomma en genomgripande förbättring håller jag för en av de angelägnaste uppgifterna, om man vill förbättra studenternas villkor. Den bästa vägen härtill vore grundandet av studenthem av vida större omfattning än de hittillsvarande. Ett väl skött studenthem, där inträde vunnes genom en tävlan, som kunde leda till ett lämpligt personurval, där en tradition av gott och stöd-

jande kamratskap kunde utbildas, där själva de yttre förhållandena kunna göra studietiden till ett ljust minne, kunde bli en fostrande faktor av enastående värde.

I någon mån skulle även sådana studenthem kunna träda i undervisningens, särskilt den elementära handledningens tjänst. På denna punkt brister mycket i vår nuvarande studieordning. De erinringar, som på denna punkt kunna göras, gälla icke i samma grad alla fakulteter och ämnen. De medicine studerande lida ingen brist på kurser, och här ges ganska ringa möjligheter till avvikelser från den noga utstakade vägen. Detsamma gäller, om ock i mindre grad, om ett flertal av den naturvetenskapliga sektionens ämnen. Juristerna sakna icke propedeutiska kurser, ehuru dessa blott i ringa grad torde ha karaktären av personlig handledning. Men om flertalet av den humanistiska sektionens ämnen liksom om den teologiska fakulteten gäller det, att den unge studenten lämnas att organisera sina studier på egen hand i en utsträckning, som han ofta icke mäktar. Den tid och kraft, som förspillts genom denna bristande omvårdnad från universitetens sida, låter sig icke lätteligen beräknas. Man kan stundom fråga sig, om det icke vore i studenternas eget intresse, att en viss studieavgift infördes, och genom denna en ny grupp av lärare anställdes för den personliga handledningen.

Men anklagelserna få icke enbart riktas mot universiteten. Vad har kyrkan gjort för att tillgodose studenternas andliga behov? Det gäller här blomman av landets ungdom, vars positiva eller negativa inställning till de religiösa frågorna är av grundläggande betydelse för hela landets orientering. Det gäller en ungdom, som lösryckt från hem och familj under en ömtålig ålder konfronteras med nya problem. Hur energiskt den än måhända själv skulle påstå motsatsen, är den i hög grad i behov av vägledning och försynt själavård. Vid många främmande universitet har detta behov beaktats. Detta gäller särskilt så gott som alla universitet i de anglosaxiska länderna. Men behovet har också uppmärksamats inom den tysktalande världen, där på flera håll särskilda studentpräster tillsatts. Den svenska kyrkan har genom sina egna organ praktiskt taget intet gjort. Den teologiska fakultetens lärare äro upptagna av egna undervisnings- och forskningsuppgifter och ha i regel föga kontakt med studenter av andra fakulteter. Församlingarna i universitetsstäderna välkomna väl den akademiska ungdomen till sina gudstjänster, men kunna i övrigt blott

i ringa utsträckning ta hänsyn till dess särskilda behov. Den värdefullaste insatsen har måhända gjorts genom den kristliga studentrörelsen, som anordnat särskilda akademiska gudstjänster och i övrigt sökt främja det andliga livet vid universiteten. Men dess möjligheter äro begränsade. En verksamhet, som den ena studentgenerationen tar i arv efter den andra, måste brista i kontinuitet och planmässighet. Den svenska kyrkan måste erkänna sin försummelse. Och dock gäller det här en strategisk position av den allra största betydelse. Det gäller framtidens andliga liv inom folket. Det gäller ansvaret för en av våra största tillgångar: den akademiska ungdomens andliga och moraliska hälsa. Uppgiften kan icke lösas med mindre än att tre särskilda prästtjänster inrättas med hänsyn till studenternas behov, i Uppsala, Lund och Stockholm. Det kan invändas, att universitetsterminernas korthet ej skulle medge ett fullständigt utnyttjande av dessa prästers arbetskraft. Men om de som stiftsadjunkter knötos till de stift, inom vilka universiteten äro belägna, skulle de under ferierna kunna användas för andra uppgifter i ungdomsvårdens tjänst. De skulle ock behöva en icke alltför knappt tillmätt tid för att hålla vid makt och förbättra den särskilda utrustning, utan vilken de icke skulle kunna motsvara den akademiska ungdomens andliga behov.